

Visszatekintés kőbányász emlékekre

Az idő múlásával, és szervezeti változások miatt a kőbányászat sok emléke elhalványult, elveszett. Mindezeket ma már nem lehet fellelteni, ezért a visszatekintés csupán néhány adatot és fényképet tud bemutatni abból a történetből, mely a kőbányák 1949. évi államosításával kezdődött és 1991. évi privatizációjáig tartott.

Mielőtt a történetre rátérnénk, emlékezzünk regiekről, egy fényképre tekintve.

A képen nincs dátum, de az 1920-as évekből származhat. A bányaudvaron keskeny nyomtávú csillepályák és kézzel tolt faladás csillék láthatók, és az hogy sok ezer tonna követ kitermeltek nehéz fizikai munkával évek során.

Ehhez képest nagy fejlődés, hogy 1929. évről szóló leírás szerint a Tállyai kőbányaüzemben a csilléket lóval vontatták, a jövesztés 15 m-es bányaszintekről kézi kalapácsokkal fúrt lyukak robbantásával történt, az előtörest 2 db Ganz VIII pofástörő végezte, a termelés 230.000 t zúzottkő volt évente.

Az üzem 1959. évi rekonstrukciója során a bányafalakat 30 m magasságra összerobbantották, üzembehelyeztek 4 db Skoda RY 1 m³ kotrót és 15 db 3,5 m³ puttonyos Vöcsi dömpert. Előtörőbe 4 db Ganz X pofástörő került, a termelés 560.000 t/év zúzottkő volt.

Hasonló jellegű fejlesztések történtek az iparág más üzemeiben is, mert a zúzottkőtermelést az út - vasút - repülőtér építési igények miatt lényegesen növelni kellett. Az iparfejlesztés erőfeszítéseinek súlypontját az Uzsai kőbányaüzem korszerűsítése képezte, azzal a másodlagos céllal, hogy az ott elért eredményeket a többi üzemben is hasznítani lehet.

Elősegítette a munkát, hogy a KGST Építésügyi Bizottsága 1961-ben a zúzottkőtermelés tapasztalatcsere központjául az Uzsai bazaltbányát jelölte ki.

1963-ban az üzem 1,05 millió tonna zúzottkővet termelt 3 műszakos munkarendben. A kőjövasztás nagykamrás robbantással történt 30 - 40 m magas bányafalakból. A kőfelszedést 2 db Skoda 2,5 m³ és 2 db Voronyezs 1,2 m³ lánctalpas villamos kotró, a belső szállítást 3,5 m³ dömperek végezték. Az előtörőmű 1 db XII. és 4 db X pofástörőből állt.

Ennek a technológiának a működtetése igen nagy erőfeszítéssel és kockázatokkal járt, főkepp a következő okok miatt :

- A 30 m-es bányafalakból a jövesztes nagykamrás robbantással történt, primer aprítás minimális, sok a batárrobbantás.
- A nehézkes villamos kotrókhoz a 3,5 m³ dömperek nem valók!
- Az előtörőmű 1 db XII + 4 db A pofástörő hibás megfontolás : a XII előtörő 1200 mm garatmérete szűk, sok az elakadás.

Sok év telt el, amíg az előtörőt nagyobb, XIII tip-ra cserélték. A Szobi kőbánya XV-ös előtörője példa arra, hogyan lehet elakadásmentes üzemmenetet biztosítani.

Az 1970-es évek elején alapvető változás következett be a kőjövesztesben a nagyblű kőzetfúrógépek megjelenése által. Előbb a pneumatikus merülőkalapácsok, majd a hidraulikus külső kalapácsok alkalmazása révén Ø 95 - 115 mm furatokba töltött robbanóanyag millsec. indításával kialakultak 30 -> 15 m bányafalak és számottevő lett a készlet primer aprítása.

A bányászati robbantástechnika ilyen irányú fejlődése ma már alapvetően befolyásolja a kőbányászat technológiáját : lehetővé teszi a kőzetfúras - robbantás - kotrógép - dömpér - előtörőmű összehangolt géplánc megtervezését.

Visszatekintő megjegyzések

A kőbányaipar hosszú és rögös utat járt be, míg a jelenlegi, EU összehasonlításban is jónak mondható üzemei kialakultak. Azokat a munkafolyamatokat, melyek révén a zúzottkőtermelés az 1951. évi 2,9 Mt-ról 1968-ban 8,1 Mt-ra nőtt és jelenlegi kapacitása kb 10 Mt. Ezt az 1.-20. fotók mutatják be. A 21. és 22. fotókkal a tömbkőfejtés múltjára emlékezünk. A 23. ábra az 1968-1977 között működött Kő- és Kavicsipari Egyesülés emblémája, alatta pedig azok a szervezeti változások, melyek inkább veszteségeket, mint hasznot hoztak a műszaki fejlesztés vonatkozásában.

Budapest, 2010. március Vajda László

1. Kőtömb hasítás ékekkel,
nehéz kalapáccsal

Hasítványkészítés
a riccer keze alá

2. Kockakő készítés
riccelő kalapáccsal

ilyen kézi munkával
évente 80 - 100 ezer
tonna útépitési követ
állítottak elő még az
1940-es években is.

3. Zúzottkő aprítás
kézi kalapáccsal

A makadám utak kőanyagát
kisebb bányákban kőtörő
munkások állították elő még
az 1930 - 1940 éveken is

4. Batárfúrás pneumatikus kalapáccsal
A légkompresszor és fúrókalapács felváltotta a korábban használt kézi fúrórudakat és lehetővé tette robbanótöltetek alkalmazását

5. Bunkózás-csillerakás a bányafalnál.
Közepes méretű bányákban műszakonként 30 - 40 fő rakta csillékbe az előtőrőre feladható kőanyagot

6. Csille vontatás lóval

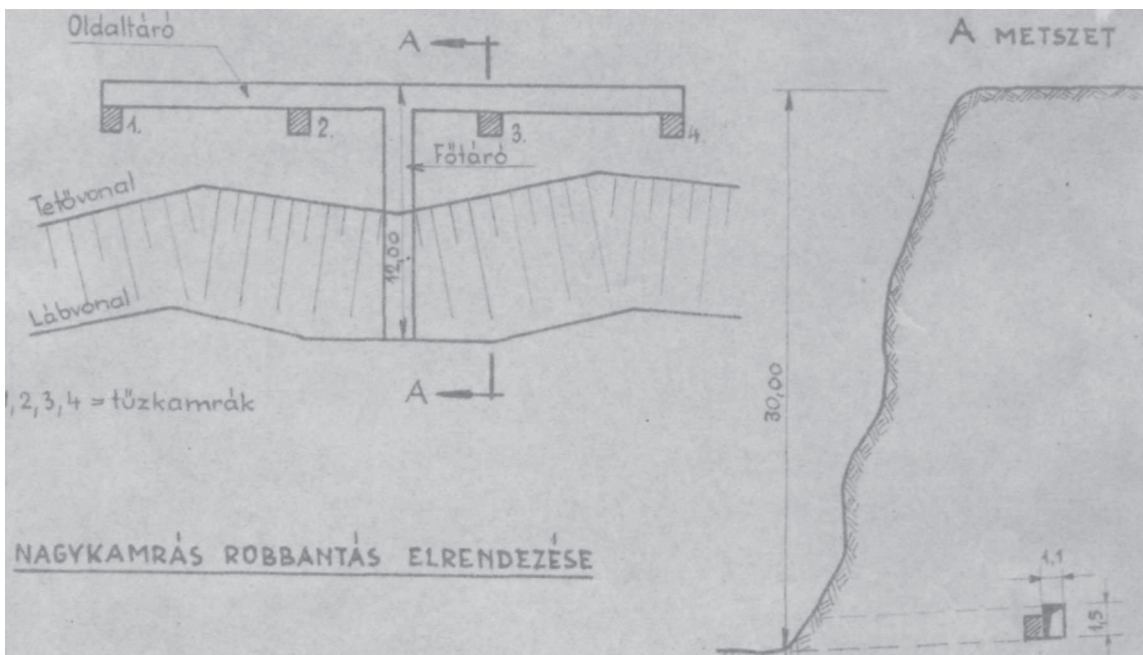
7. Bányaszintek közötti siklórol
levett nagycsillét továbbit
két munkás.

8. Csillesor vontatás a
kisvasúti mozdonyal

9. Kötélpálya állvány faácsolata, amit helyben kivágott faanyagból állítottak össze, mégis tartósnak bizonyult.

Az 1960-as évek elején nagyüzemeinkben a kőjövesztés nagykamrás robbantásokkal történt. Ez az ábra ránézésre is félelmet kelt. Közepes robbantás 30 - 40 ezer tonna követ jövesztett, elenyésző primer aprítási fokkal.

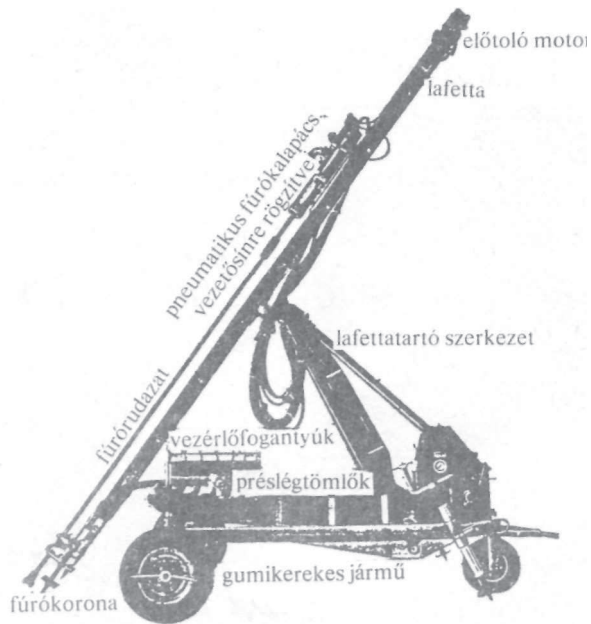

10. Táróhajtás védő-
ácsolattal

11. A bányamester pihenője

Régi kép az 1940-as évekből. A bútortzat talán helyben kivágott faágak ügyes ácsolata, az asztalon a kenyér mellett egy boros- és egy sörös üveg, pohár a kézben. Lehet, hogy valamit ünnepel, de hogy mit, azt sosem fogjuk már megtudni.

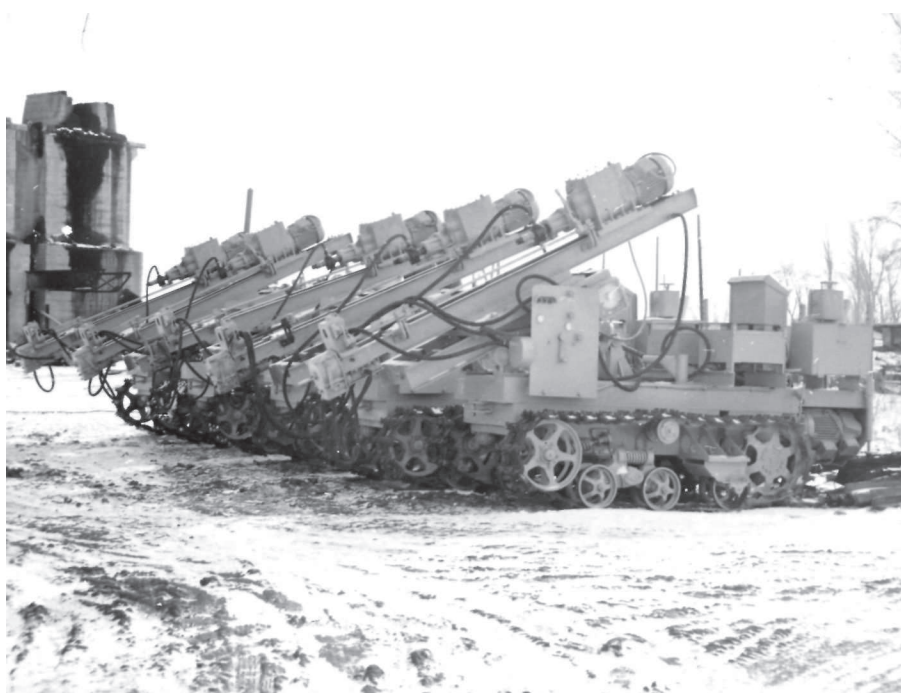

1. ábra Böhler TK 11/35 típ. kőzetfúró kocsis oldalnézete (a cég prospektusából)

12. Merülőkalapáccsal működő pneumatikus Böhler kőzetfúró gép.
A nagyteljesítményű fúrólyukas robbantásokat ennek a gépnek segítségével kezdtük meg ahazai keménykőbányaszatban.

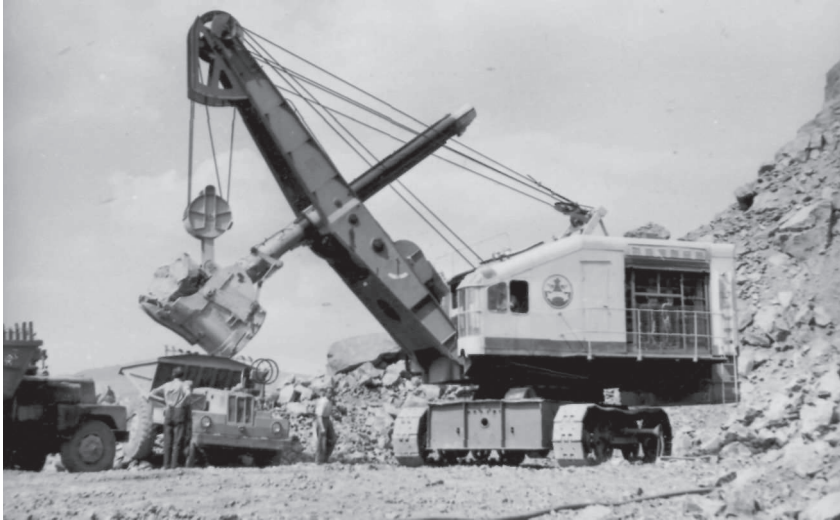
13. Külsőkalapáccsal működő nagyteljesítményű hidraulikus kőzetfúró gép.

14. Hazai gyártású
lánctalpas fú-
rógépek, mészkő
bányák részére

15. Hazai gyártású, $0,5 \text{ m}^3$ kanalas rakodógép
 $3,5 \text{ m}^3$ puttonyos VÖCSI dömperrel

16. Lehetetlen próbálkozás össze nem illő gépek csatasorba állítására.

17. Később kialakult helyes arány :
2,5 m³ kanalú kotrógép BelAZ dömperrel

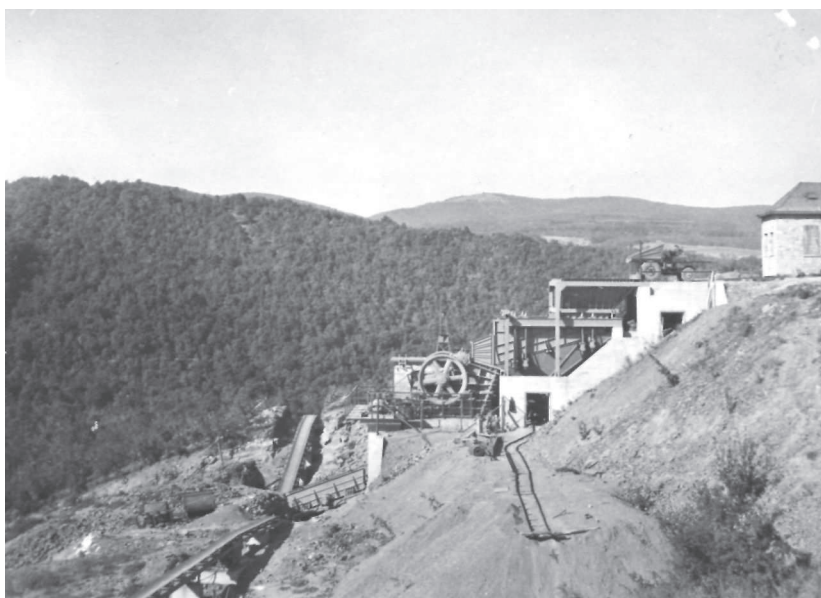
18. Gumikerekes Yumbo
kotró, hidraulikus
kalapáccsal

gépi batározásra

19. Tépőszerezékes
nehéz dózer

laza üledékes
kőzetek jövesztésére

20. A szobi kőbánya XV-ös
előtörőműve

21. Tömbkőfejtés a Sóskúti mészkőbányában.
A réseket sródolókapával vágják, a tömböket kézi csörlővel húzták le a bányafalból.

22. Házi tervezésű es építésű 3-dimenziós kábeldaru a Süttői, tömbkőbányában.
Kitűnő szerkezet volt tömbök és meddővel rakott csille-
teknők járműre emelésére.

23. ábra

itt a helye annak, hogy az iparág szervezeti formaira visszatekintsünk, anélkül, hogy megkérdeznénk : mind-ezeknek milyen indítékai voltak, és mi haszna volt?

- 1948-49 A kőbányák államosítása. KPM irányítás alatt létrejön a Kőbányaipari Vállalatok Munkaközössége, Néhány hónapos működése után a vállalatokat üzemekké alakítják és Kőbányaipari Nemzeti Vállalat vezetése alá helyezik, a KPM XIV. Főosztály irányításával.
- 1952 Létrejön az Építőanyagipari Minisztérium és a kőbányaipart annak 3.sz.Igazgatósága felügyeli. Hozzá tartozik az Építőköfejtő Tröszt is, 3 vállalatával.
A központi vezetés nem volt elég hatékony, azért létrehozta 3 középirányító trösztöt Budapest, Miskolc és Tapolca központokkal.
- 1953 Megszűnt az Építőanyagipari Minisztérium és a 3 tröszt, 1.- 13. számozott kőbánya vállalat alakult az Építésügyi Minisztérium irányítása alatt. Ugyanide tartozott a tömbkőbányákat irányító Dunamenti Építőköfejtő Vállalat is,
- 1961 Kőbánya vállalatokat összevonva megalakult az , ÉSZAKKŐ tarcal, KÖZÉPKŐ Nódgrádkövesd, KÜZEPDUNANTÚUL Uzsa, DÉLKŐ Komló felállás, a Dunamenti Epiteköfejtő V. beolvadt a Kőfaragó Vállalatba.
- 1963 Mmegalakult az ÉM1 Kő-és Kavicsipari Tröszt, melynek a 4 kőbánya vállalat közvetlen irányítása alá került.
- 1968 Megszűnt a Tröszt és létrejött az ÉM Kő- es Kavicsipari Egyesülés, vállalati összevonások révén létrejött csak 2 vállalat : ÉSZAKKŐ Tarcal, és DÉLKŐ Komló néven.
- 1977 Megszűnt az Egyesülés, helyette létrejött a Kőbánya vállalatok Budapesti Képviselőte., mely immár csak vállalati megbízások alapján főleg a műszaki fejlesztés, nemzetközi kapcsolatok koordinálása, kőexport és geológiai kutatás feladatokat látta el.
- 1939 Megszűnt a Budapesti Képviselőlet , miután ezek a feladatok a kőbánya vállalatok privatizációja révén tárgytalanná váltak.